

เครื่องถม

ครูชุม สุวรรณทิพย์

กระเป๋าสตรี ถมตะทอง

พานถมทอง

คนโทกรวดน้ำถมทอง

ชื่อ - สกุล
วันเดือนปีเกิด
การศึกษา

นายขุ่ม สุวรรณทิพย์
๒ สิงหาคม ๒๔๖๘
โรงเรียนเทศบาล และ โรงเรียนช่างโลหะ
รูปพรรณในระดับอาชีวศึกษา
ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖

ที่อยู่

๑๐๘๒/๓๙ ถนนศรีปราชญ์ ตำบลคลัง
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

โทรศัพท์

๐๗๕-๓๔๕ ๕๙๒

อาชีพ

ช่างถม ร้านวิโรจน์พานิช
จ. นครศรีธรรมราช ๓ ปี
ช่างถม ร้านสุพจน์ จ. นครศรีธรรมราช
จนอายุ ๖๐ ปี
ปัจจุบันทำงานส่วนตัวที่บ้าน

ชื่อบิดา

นายเหลน สุวรรณทิพย์

อาชีพบิดา

ช่างถม

มารดา

นางลาย สุวรรณทิพย์

อาชีพมารดา

แม่บ้าน

ครอบครัว

นางท้ว สุวรรณทิพย์

ชื่อภรรยา

แม่บ้าน

อาชีพ

บุตรรวม

๔ คน

ชื่อบุตร

๑. นางพัญญา พุกบุญมี
๒. นางสาวรัชณี สุวรรณทิพย์
๓. นางสาวชวนพิศ สุวรรณทิพย์
๔. นางศุภรัตน์ อากรณ์ธี

ขุ่ม สุวรรณทิพย์ ครูช่างเครื่องถมโบราณ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกียรติคุณ / รางวัลที่เคยได้รับ

๑. เป็นตัวแทนช่างถม ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ไปสาธิตในพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์
๒. ได้รับเกียรติจากศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้สาธิตการทำเครื่องถมเมืองนครศรีธรรมราช ในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ ติดต่อกัน ๓ ครั้ง
๓. นักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น สาขาช่างศิลป์ ประจำปี ๒๕๓๖
๔. ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขาทัศนศิลป์ (เครื่องถม) ประจำปี ๒๕๓๖
๕. เป็นศิลปินดีเด่นสาขาหัตถกรรมพื้นบ้าน (ช่างหัตถกรรมเครื่องถมเงิน - ถมทอง) ประจำปี ๒๕๔๑ จากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๖. ได้รับปริญญา ครุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา จากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ประจำปี ๒๕๕๓
๗. เกียรติบัตรจาก ส.น.ค.คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม ๑๕ พ.ย. ๒๕๕๙

งานด้านบริการสังคม

๑. เป็นกรรมการที่ปรึกษา ในโครงการพัฒนาเครื่องถมไทย เนื่องในปีศิลปหัตถกรรมไทย ประจำปี ๒๕๓๑-๒๕๓๓
๒. เป็นรองประธานชมรมภราดรบำเพ็ญ จังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. อุทิศตนบริการทางด้านวิชาการเครื่องถมแก่สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน บุคคล หรือหน่วยงานที่สนใจโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ

ความเป็นมาของเครื่องถม

เครื่องถม หมายถึง การทำภาชนะที่เป็นเงินหรือชิ้นงานใดใด ให้มีลวดลายโดยการสลักผิวชิ้นงานให้ลึกลงไป แล้วถมทับรอยลึกนั้นด้วยยาถมเพื่อให้ลวดลายเด่นชัดขึ้น เครื่องถมที่จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) เมื่อครั้งยังเป็นพระยานครศรีธรรมราชได้กล่าวว่า เจ้าพระยานครน้อยได้เป็นผู้ส่งเสริมให้ทำในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยที่ครั้งนั้นเมืองนครศรีธรรมราชได้ทำศึกมีชัยชนะต่อเมืองไทรบุรี และได้เกณฑ์พวกมาลาญให้มาตั้งบ้านเรือนที่นครศรีธรรมราช เจ้าพระยานครน้อยอยากจะได้ฝากให้พวกมาลาญเหล่านี้มีฝีมือในการช่างต่าง ๆ และช่างถมคือหนึ่งในช่างนั้นๆ จึงได้หาครูช่างถมลงจากกรุงเทพฯ มาฝึกและวิชาการทำเครื่องถมนี้ เจ้าพระยานครน้อยก็พยายามกวาดขันส่งเสริมจนช่างถมที่

นครศรีธรรมราชมีฝีมือเป็นเยี่ยม ตั้งแต่นั้นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ มีพระราชประสงค์จะจัดส่งเครื่องถมนครร่วมกับสิ่งของอื่น ๆ เป็นเครื่องบรรณาการไปถวายแด่พระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ จึงโปรดฯ ให้รื้อฟื้นและส่งเสริมการทำเครื่องถมนครขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

แต่เดิมนั้นเครื่องถมยาดำนี้ลวดลายจะเด่นชัดและสวยงาม เพราะช่างใช้ลายห่าง ๆ พื้นที่ยาถมดำมีมากจึงช่วยให้ลวดลายเด่นชัด แต่ต่อมาก็เพิ่มลายให้มากขึ้น ลายจึงละเอียดขึ้น นอกจากนี้การทำถมเงินหรือถมดำนั้นคงจะเห็นชินตากันทั่วไป จึงเกิดมีความคิดที่จะหาวิธีให้ดูลายเด่นชัดสวยงามยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม จึงได้มีการพัฒนาให้เครื่องถมมีความสวยงามขึ้นอีกด้วยด้วยการ “ตะทอง” เป็นบางจุด เครื่องถมจึงมีลายทองสลับกับลายเงิน

และต่อมาก็เกิดนิยมทองมาก ๆ จึงเกิดถมทองและถมทองนี้ถือกันว่ามีราคาที่สุด ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึง “ถมเมืองนคร” ก็ต้องถือว่าเป็นเครื่องถมที่มีคุณภาพดีฝีมือปราณีตงดงามที่สุดในประเทศไทย และลวดลายที่นิยมทำกันที่นครศรีธรรมราชเป็นลายที่นิยมกันในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือลายกนกเทศและอรหันต์ อันเป็นรูปเทวดาฝรั่งมีตัวเป็นคน มีปีกแต่มาแปลงเป็นลายกนก หลังจากนั้นก็นิยมลายดอกพุดตาลเป็นลายพื้นและนิยมทำกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ช่างถมที่มีฝีมือเมืองนครที่ได้รับยกย่องว่า มีฝีมือ คือ ครูแห่ง โสภางค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (เครื่องถม) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ (ถึงแก่กรรม) และครูชุม สุวรรณทิพย์

ประวัติชีวิต การศึกษา และการทำงาน

ครูชุ่ม สุวรรณทิพย์ เป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๖๔ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรนายเหลน และ นางลาย สุวรรณทิพย์ สมรสกับ นางห้ว สุวรรณทิพย์ มีบุตร ๔ คน ปัจจุบันอายุ ๘๔ ปี สืบทอดการทำ เครื่องถมจาก ปู่ และย่า ซึ่งเชี่ยวชาญการทำเครื่องถมโบราณใน สำนักพระราชวัง

“..พ่อผมก็เป็นเครื่องถม เป็นมาตั้งแต่คุณปู่เลย ตั้งแต่ เจ้าพระยามณเฑาะศรีครับ พ่อผมก็ทำอาชีพแบบนี้ แต่ทำ ที่บ้าน อยู่มามีโรงเรียนช่างถม พ่อก็ให้ผมมาเรียนช่าง ถม...”

ครูชุ่ม เข้าเรียนที่โรงเรียนเทศบาล แล้วเรียนต่อใน สายสาขาอาชีพที่ โรงเรียนช่างโลหะรูปพรรณ ในระดับ อาชีวศึกษาจนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ครูชุ่มมีความสนใจ งานศิลปะตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี และเริ่มทำงานช่างถมครั้งแรกที่ ร้านวิโรจน์พานิช ในอำเภอเมือง จ.นครศรีธรรมราช พอถึงช่วง เกณฑ์ทหารก็ได้ลาออกไปรับราชการทหาร และกลับมาทำงานช่าง ถมที่ร้านสุพจน์ อำเภอเมือง จ.นครศรีธรรมราช อีกครั้ง ครูชุ่มได้ สร้างสรรค์งานถมเงิน ถมทอง เป็นเครื่องใช้ประดับต่าง ๆ เช่น พานโตก ชันน้ำ พานรอง คนโทกรวดน้ำ กระเป๋าทอง กำไล ชันดักบাত্র กรอบรูป ชุดน้ำชา เป็นต้น

“...ผมตอบไม่ถูกนะครับ ว่าชิ้นแรกอะไร ตอนนั้นส่วนมากเป็น ชัน ใครทำชันได้ก็เก่งละ ชันเป็นรูปชัน หลอมเป็นแท่ง ตีให้เป็น แผ่น กว่ามันจะออกทีละชนิด ทีละชนิด ทำตั้งหลายวัน ชันลูกหนึ่ง ปากกว้าง ๗ นิ้ว ๔ นิ้ว...”

ฝีมือการทำถมเงินถมทองของครูชุ่มยอดเยี่ยมเป็นที่ยอมรับของช่างถมเมืองนครฯ เพราะผลงานที่เด่น ๆ มักปรากฏในนามของร้านวิโรจน์พาณิชย์และร้านสุพจน์ตลอดมา ในระยะต่อมาเมื่อครูชุ่มออกทำงานส่วนตัว ผู้ที่รู้จักฝีมือและผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องถม เช่น ดร.ไสว สุทธิพิทักษ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ได้ขอรับรองให้ครูชุ่มทำเครื่องถมเงินถมทองในลักษณะและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ผู้หลักผู้ใหญ่และแขกชาวต่างประเทศของท่านอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังแนะนำให้เพื่อนฝูงและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ มาขอให้ครูชุ่มซ่อมเครื่องถมเงิน เครื่องทอง และทำเครื่องถมเงินเครื่องถมทองอีกมากมาย ต่อมาพระบรมวงศานุวงศ์ก็สนพระทัยในฝีมือช่างถมของครูชุ่มมากเช่นกัน

ครูชุ่ม เคยเป็นตัวแทนช่างถมประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชไปสาธิตในพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ผลงานในนามของร้านวิโรจน์พาณิชย์และร้านสุพจน์ได้รับรางวัลชนะเลิศในโอกาสต่าง ๆ นับชิ้นไม่ถ้วน

ผลงานที่ปรากฏ

ผลงานฝีมือของครูชุ่ม สุวรรณทิพย์ มีหลายรูปแบบ ซึ่งล้วนงดงามด้วยลวดลายที่บรรจงสร้างและจินตนาการมาเป็นรูปลักษณ์ที่ทรงคุณค่า มีทั้งเครื่องใช้และเครื่องประดับต่าง ๆ เครื่องถมที่เห็นแล้วรู้ทันทีว่าเป็นฝีมือครูชุ่ม คือ “ชั้นน้ำพานรอง” นอกเหนือจากนั้นก็ยังมี ถาดรูปไข่ พาน - โตก หีบบุหรี คนโทกรวดน้ำ กระจ่างถมทอง ชุดน้ำชา โถ - ผอบ หัวเข็มขัด กำไล กระจ่างถมสตรีมีหูหัว กระจ่างถมสตรีลายฉลุมีสายสะพาย และอื่น ๆ ตามที่ลูกค้าต้องการ นอกจากผลงานที่สร้างสรรค์

ขึ้นมาความนิยมของตลาดแล้ว ครูชุ่ม สุวรรณทิพย์ ยังได้ออกแบบลวดลายที่ปรากฏอยู่บนชิ้นงานได้อย่างเหมาะสม สวยงาม เช่น ลายใบเทศ ลายไทย (ลายกนก) ลายเปลวไฟ ลายก้านขด ลายประจายาม เป็นต้น

“..ตามดูแล้วสวยกว่าลายไทยนะ ลายไทยจะมียอดแหลม ๆ ลายใบเทศเป็นดอกไม้ ส่วนมากผมชอบลายใบเทศ ลายไทยผมก็เขียน เค้เรียก ลายกนก สิ่งทำก็เป็นลายใบเทศ คือว่ามันสวย มันเป็นคนดอกไม้..”

อุปกรณ์สำหรับทำงานเครื่องถม

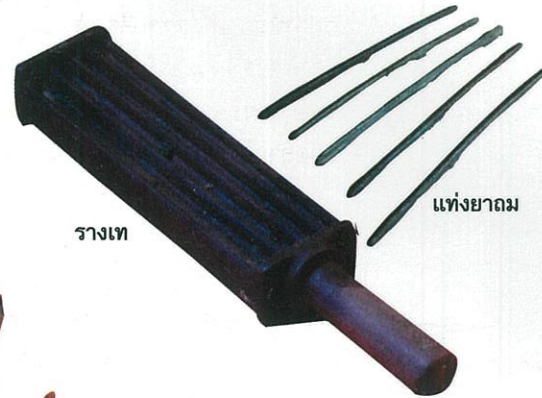
๑. เป้าหลอมเงิน
๒. ตะเกียงพ่นไฟ
๓. รางเทเงิน
๔. แผ่นเงิน
๕. ฆ้อนขึ้นรูป
๖. ชั้น
๗. กรรไกรตัดเงิน
๘. วงเวียน
๙. คีม
๑๐. ฆ้อนสลักลาย
๑๑. ลีว
๑๒. เหล็กแกะสลัก หินรับมีด
๑๓. ตะไบ
๑๔. เลากำไล
๑๕. แท่งยามถม
๑๖. เหล็กคดควาย
๑๗. ทั่ง
๑๘. เป้าตีควาย และ ลูกบิด
๑๙. ถ้วยบด และ สาก สำหรับบดทอง
๒๐. สว่าน, หัวขัด, กระจ่างทราย
๒๑. แปรงลวด

เป้าตีควาย และ ลูกบิด

เหล็กแกะสลัก หินรับมีด

รางเท

แท่งยามถม

คีม

ฆ้อนขึ้นรูป

ทั่ง

๑. แผ่นเงินที่เตรียมไว้สำหรับทำกำไล
๒. ตัดแผ่นเงินในขนาดที่ต้องการ
๓. พ่นไฟให้แผ่นเงินอ่อนตัว เพื่อให้ตัดได้ง่าย
- ๔-๕. แต้มน้ำประสานเงินทั้ง ๖ ด้าน แล้วพ่นไฟเชื่อมให้ติดกัน

กาชาวมทอง

การทำเครื่องถม เมืองนครฯ

การทำเครื่องถม ต้องใช้ความละเอียดอ่อน และความพยายาม ดังนั้นนอกจากช่างจะต้องมีพรสวรรค์แล้ว ยังต้องเป็นคนใจเย็นและใจสู้ จึงจะสามารถสร้างสรรค์ออกมาเป็นเครื่องถมได้ ช่างทำเครื่องถมโบราณที่สมควรมีความรู้ทางช่างอย่างน้อย ๓ สาขา คือ ช่างขึ้นรูป ช่างทอง และช่างแกะสลัก และยังต้องเป็นช่างที่มีความชำนาญในการผสมและลงยาถมบนชิ้นงานซึ่งสลักลวดลายไว้ ขั้นตอนต่าง ๆ มีดังนี้

๑. กำหนดขนาดและรูปทรงตลอดจนลวดลายต่าง ๆ ที่จะทำ จากนั้นนำเนื้อเงินบริสุทธิ์ที่ซื้อจากร้านทองมาผสมกับทองแดงเพื่อให้เนื้อเงิน ๙๕% จะได้เงินที่แข็งขึ้นรูปได้ มีความยืดหยุ่นเมื่อได้รับความร้อน เทลบบนรางรับหล่อทิ้งไว้จนโลหะเย็นตัว หากผสมเนื้อเงินกับทองแดงไม่ได้สัดส่วนอาจทำให้รูปทรงเสียง่ายเวลาตีขึ้นรูป

๒. นำเงินมาตีให้เป็นแผ่น (ปัจจุบันส่งเงินไปรีดเป็นแผ่นที่กทม.) เมื่อได้แผ่นเงินแผ่นใหญ่มาแล้ว ก็ตัดตามขนาดชิ้นงานที่ต้องการ เช่น กรณีที่

ต้องการทำกำไล ก็ตัดให้เป็นรูปแนวยาว ตัดให้โค้งเป็นวงกำไล นำน้ำประสานทองทาบบริเวณรอยต่อและเผาไฟเพื่อเชื่อมเงินให้ติดกัน นำมาใส่ไม้เลากำไล เคาะขึ้นรูปให้กลม เสร็จแล้วนำไปแช่น้ำกรดให้ขาว ช่างขึ้นรูปจะรู้เทคนิคในการตีแผ่นขึ้นรูปตามแบบและขนาดที่ได้กำหนดไว้ ช่างจะต้องตีสลักไปกับการให้ความร้อน เนื้อโลหะจะได้อ่อนตัวลงไม่แตกง่าย

๓. ใช้วงเวียนขีดเส้นขอบ ขีดเส้นเพื่อกำหนดแนวและขนาดของลาย แล้วเขียนลายด้วยดินสอ โดยเขียนลายขอบและกำหนดพู่ (พู่คือจำนวนชุดของลายไทย) ของลายไทยที่จะเขียน)

๔. นำกำไลใส่ในไม้กลม สลักด้วยสว่านเล็ก น้ำหนักมือในการตอกสว่านควรสม่ำเสมอ เพราะหากหนักมือเกินไปจะทำให้รอยสลักเป็นร่องลึกหรืออาจทะลุได้ ซึ่งถ้าเกิดกรณีเช่นนี้งานชิ้นนั้นจะเสียไปไม่สามารถนำมาทำต่อได้

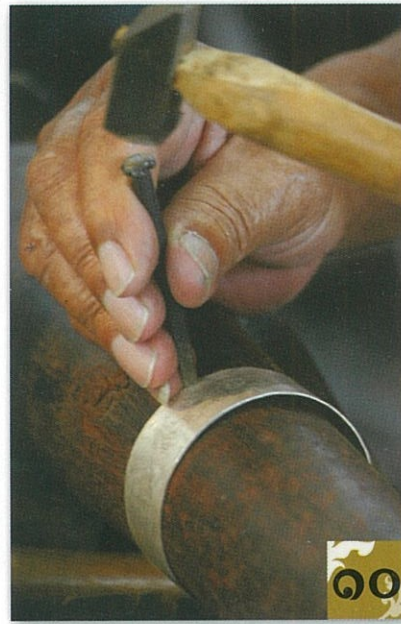
๓

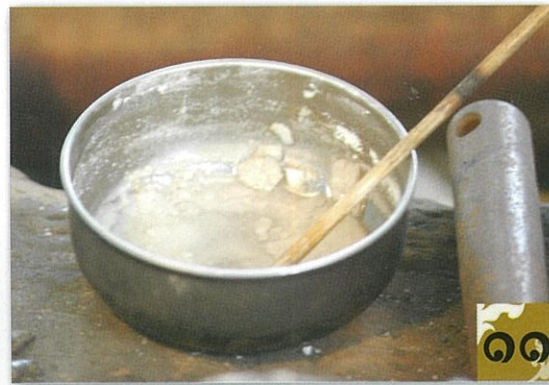
๔

๕

๑๐

๑๑

- ๓. ครูช่มนำกำไลใส่ในเลากำไล เพื่อเคาะให้กำไลกลม
- ๔. ใช้วงเวียนขีดเส้นขอบ เพื่อกำหนดแนว และขนาดของลาย
- ๕. เขียนลายด้วยดินสอ
- ๑๐. สลักลายด้วยลิวเล็ก
- ๑๑. นำประสานเงิน

๕. ชี้นรูปให้โค้งนูน นำแผ่นเงินประกบด้านหลังเพื่อปะทอง แล้วเชื่อมให้ติดกันสนิท ภาชนะหรือเครื่องประดับที่สลักลายเสร็จแล้ว ช่างจะนำไปแช่น้ำกรด เพื่อให้ น้ำกรด กัดลึงสกปรกที่ติดผิว ภาชนะอยู่ออกให้หมด จากนั้นนำมาขัดด้วยแปรงทองเหลืองอีกครั้งก่อนจะนำไปลงยาถม

๖. ลงยาถมตามที่สลักไว้ให้ทั่ว แขนงยาถมสีดำเป็นส่วนผสมของเงิน ทองแดง ตะกั่ว และกำมะถัน ตามสูตรของครูช่ม คือ โค ๕ ม้า ๗ สำเร็จ ๖ เป็นสูตรที่คนโบราณบอกต่อมาว่า โค คือ ทองแดง ม้า คือ ตะกั่ว และ สำเร็จ คือ เงิน ตามลำดับ ส่วนกำมะถัน ใส่ได้ไม่มีสูตร/เมื่อยาถมได้รับความร้อนสูงจะละลายไหลอาบไปทั่วร่องลึกของลวดลายที่ได้สลักไว้บนภาชนะเกลี่ยน้ำยาถมให้เสมอกันจนทั่วชิ้นงาน จากนั้นครูช่มจะใช้ผงประสานเงิน โรยบาง ๆ ใส่ชิ้นงานให้ทั่วแล้วพ่นไฟอีกครั้งเกลี่ยให้ยาถมละลายไปกับผงประสานเงิน ทั้งนี้เพื่อให้ยาถมมีความเหลวมากขึ้นจนสามารถถมในร่องเล็ก ๆ ได้เต็มไม่เป็นตามด

“.. ลงยาต้องลงหมดนะ ต้องขัดดูให้มันลายมันขึ้น ที่ดำก็ลายไม่ขึ้น ขึ้นที่ลายสูง..”

๗. เมื่อแห้งแล้ว ครูจะใช้ตะไบค่อย ๆ ถูเพื่อขัดยาถมออก บางครั้งถูไปแล้วเห็นเป็นตามด ก็พ่นไฟใหม่ทำเช่นนี้จนเห็นลายขึ้นมา แล้วจึงนำไปขัดกระดาษทรายหยาบ ละเอียด ตามลำดับ จนเห็นลวดลายเด่นชัดขึ้น

๘. เมื่อขัดผิวเครื่องถมเรียบร้อยแล้ว ภาชนะบางชิ้นอาจมีรูปทรงบิดเบี้ยวไป ทั้งนี้เพราะการโดนความร้อนบ่อยครั้งและเป็นเวลานานอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลง ช่างจะต้องทำการปรับแต่งรูปทรงให้คงเดิม จากนั้นขัดแต่งให้ดูเงาด้วยลูกบิด ผสมน้ำลูกบิดคำดีควาย ใช้ลูกบิดที่เรียงร้อยกันเป็นเส้นยาว ๆ ขัดดู และเช็ดชิ้นงานที่ขัดเงาแล้วด้วยผ้านุ่ม แล้วจึงถึงกระบวนการสำคัญอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของของไทยที่ไม่มีศิลปะชาติใดเสมอเหมือน อาจเรียกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์สุดท้ายของศิลปะไทย ที่ช่างทุกคนต้องคำนึงถึงและให้ความสนใจเป็นพิเศษ นั่นคือการเพลาลาย วิธีการนี้ช่างจะต้องแต่งลวดลายที่กระด้างให้ดูพลิ้วไหวมีชีวิตชีวา โดยใช้ลิวแกะรายละเอียดส่วนต่างๆ ของลวดลายให้ปรากฏชัดขึ้นแล้วทำความสะอาด ถ้าต้องการชิ้นงานเป็นถมเงิน ก็เสร็จที่ขั้นตอนนี้ ถ้าต้องการถมทองหรือถมตะทอง ก็ทำขั้นต่อไป

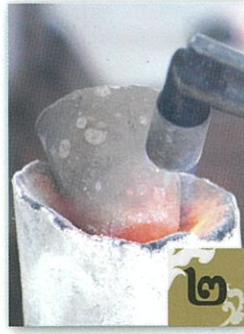
๙. การถมให้มีสีทอง มี ๒ แบบ คือ ถมตะทอง กับ ถมทอง

ถมตะทอง คือ การนำทองเปียกมาแต้มตามจุดต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดสีทอง การแต้มหรือการระบายทองลงบนเครื่องถมดำนี้ เป็นการเน้นลวดลายให้เห็นเด่นชัดขึ้น เครื่องถมตะทองจึงเป็นภาชนะอีกชนิดหนึ่งที่นิยม และหายากมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ถมทอง คือ การนำทองเปียกมาทาที่ชิ้นงานให้ทั่วทุกส่วน เพื่อให้ได้ชิ้นงานเป็นสีทองทั้งชิ้น

๑

๒

๑. ตัดทองเป็นชิ้นเล็ก สำหรับทำทองเปียก
๒. ใส่ชิ้นทองลงในเบ้าหลอมเล็ก ไม่พ่นไฟโดยตรง
๓. นำทรายมาดกับทองที่หลอมผสมปรอท
๔. เมื่อบดเสร็จก็นำทองไปร่อนในน้ำ เพื่อแยกทรายออกจากทอง
๕. ทองเปียก

๓

๔

๕

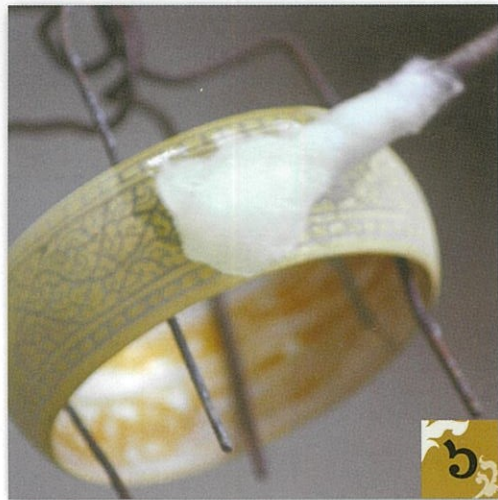
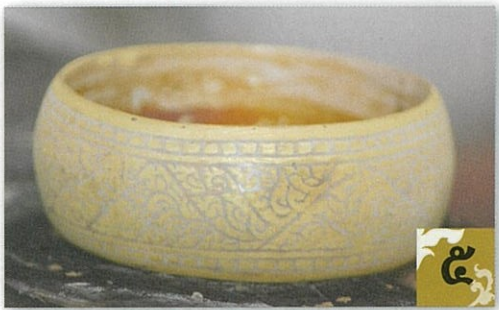
การทำ ทองเปียก สำหรับ ถมตะทอง และ ถมทอง

๑. รีดทอง ๑๐๐ % ให้เป็นแผ่นบาง ๆ
๒. ตัดให้เป็นชิ้น ๆ เล็กกว่า 1 ซม.
๓. เอาชิ้นทองใส่ในเบ้าหลอมเพื่อหลอมทองให้อ่อนตัว (ไม่พ่นไฟ โดยตรงกับเนื้อทอง พ่นไฟที่ข้างเบ้าหลอมเพื่อต้องการให้ทองละลายช้า)
๔. เมื่อชิ้นทองเริ่มละลาย ใส่น้ำปรอทลงในเบ้าหลอม ครู่ข่มบอกว่า เพื่อให้ปรอทกัดทองให้ละเอียด ทั้งไว้ให้เย็น
๕. นำน้ำทองในเบ้าหลอมที่มีปรอท เทใส่ผ้ากรอง แล้วบิดผ้า เพื่อให้ปรอทแยกออกมาจากทอง
๖. นำทองจากในผ้ากรองมาผสมกับทราย (ทรายสำหรับก่อสร้าง) และน้ำสะอาด ใสไว้ในถ้วยบด แล้วบดทรายกับเนื้อทองไปพร้อมกันด้วยแรงมือ เมื่อทรายละเอียดเท่าใดทองก็จะละเอียดเท่านั้น ความละเอียดของทองมากเท่าใด จะทำให้ทำได้ง่าย และทั่วถึง
๗. เมื่อทรายละเอียดพอแล้ว นำถ้วยบดนั้นไปร่อนในน้ำ เพื่อแยกทรายออกไป คงเหลือแต่เนื้อทองที่จับเป็นก้อนกับปรอท เรียกว่าทองเปียก พร้อมทั้งจะนำไปถมทองต่อไป

แผ่นทองที่ใช้ทำทองเปียก

ขั้นตอนการกำถมตะทอง หรือ ถมทอง ใช้วิธีเดียวกัน คือ เมื่อได้ชิ้นงานเป็นถมเงินก่อนการเพลาละลายแล้ว ครูก็จะใช้ถ่านหุงข้าวมาขัดชิ้นงานที่อาจจะมีความหยาบ ๆ ตัดไว้รอให้หมด จากนั้นจึงใช้น้ำปรอทไล่ให้ทั่วชิ้นงานด้วย “ไม้ทาทอง” แล้วใช้มือลูบให้ทั่ว จากนั้นนำไม้ทาทองมาป้ายทองเปียกแล้วทาที่ชิ้นงาน ถ้าต้องการทำเป็น ถมตะทอง ก็ทาเฉพาะจุด ถ้าต้องการถมทอง ก็ทาให้ทั่วชิ้นงาน ใช้มือลูบทองเปียกให้ทั่วชิ้นงานเพื่อความมั่นใจ ก็ได้ชิ้นงานจะเป็นสีปรอทแวววาว

จากนั้นจึงพ่นไฟ เมื่อปรอทโดนไฟจะระเหยเป็นไอ คงเหลือแต่ทองที่ติดกับชิ้นงาน ทำให้ชิ้นงานเปลี่ยนเป็นสีทองที่มีเคลือบขุ่น ทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นครูจะใช้น้ำกรดมาทาให้ทั่วชิ้นงานเพื่อกัดเอา คราบสีขุ่นออก ล้างกรดออกด้วยน้ำเปล่า เช็ดด้วยผ้าสะอาด ตรวจสอบชิ้นงาน เมื่อพอใจแล้ว จึงมาขัดด้วยลูกบิดเพื่อให้มันวาวมากขึ้น แล้วจึงจะเป็นการเพลาละลาย เพื่อให้ลายที่สลักมีความคมชัดมากขึ้น เป็นอันเสร็จขั้นตอนการทำถมทอง

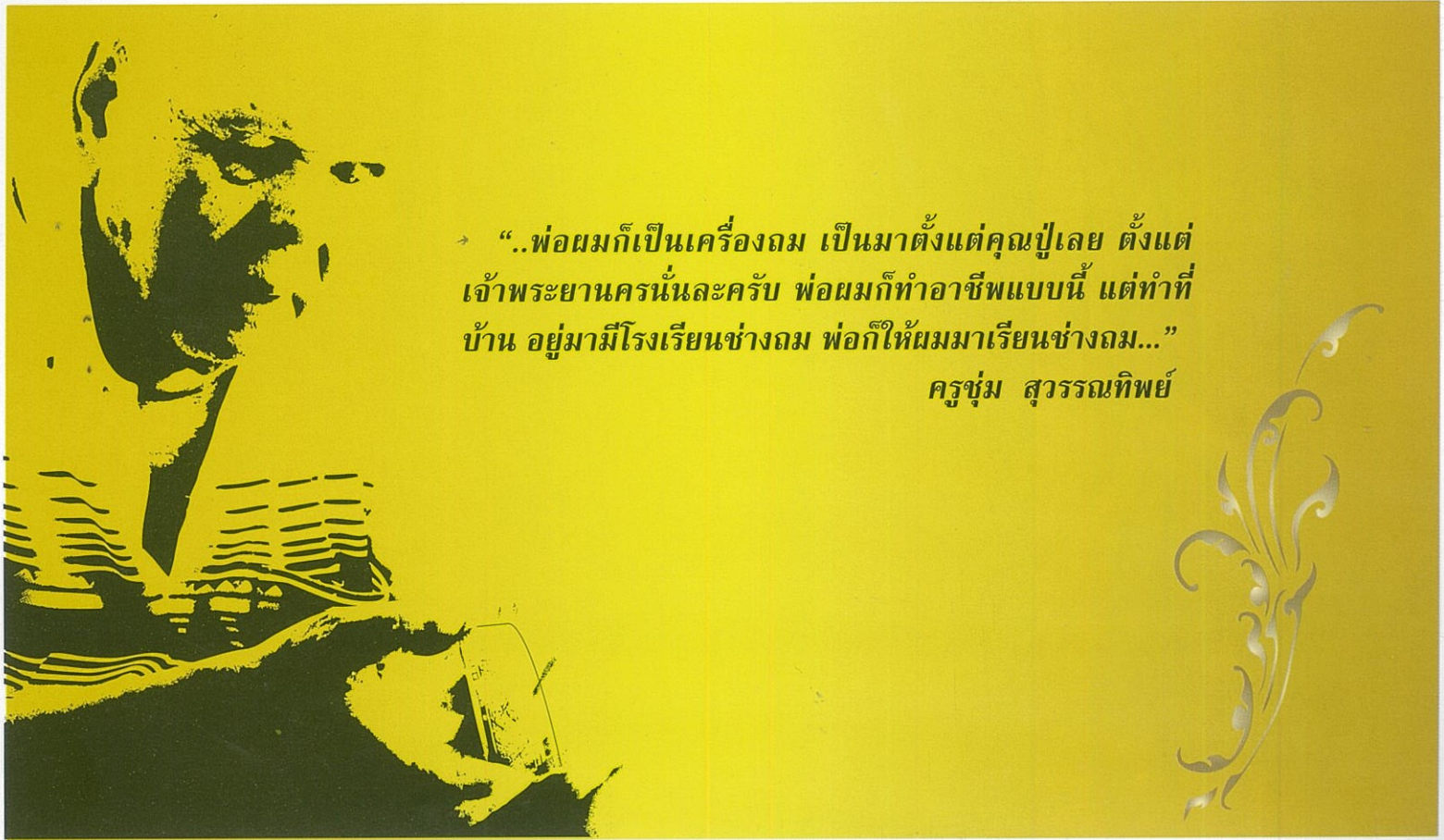
(ไม้ทาทอง คือ อุปกรณ์ที่ครูใช้ทาทองกับทาปรอทเป็นประจำอยู่แล้ว จะทำให้ปรอทกับทองจับตัวกับไม้ทาทองได้ดี และทองก็เป็นของมีราคาแพง ถ้าเปลี่ยนอุปกรณ์ไปเรื่อยๆ ก็จะทำให้ทองกระจายไปติดกับอุปกรณ์ใหม่ ๆ นั้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีเสียทองไปโดยไม่รู้ตัว และ ยังมีต้นทุนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย)

๑. นำแท่งยามพ่นไฟแล้วถมลงบนชิ้นงาน
๒. ชิ้นงานที่ถมแล้ว
๓. ขัดออกด้วยตะไบ
๔. ทาทองด้วยไม้ทาทอง
๕. ชิ้นงานเป็นสีทองเคลือบขุ่นหลังจากพ่นไฟไล่ปรอทออกแล้ว
๖. การทาน้ำกรดบนชิ้นงานเพื่อล้างคราบสีขุ่นออก

ทำไลไฟมีออครู่ม กำลังล้างด้วยน้ำ
หลังจากการทาน้ำกรดแล้ว

➤ “..พ่อผมก็เป็นเครื่องถม เป็นมาตั้งแต่คุณปู่เลย ตั้งแต่
เจ้าพระยานครนั้นละครับ พ่อผมก็ทำอาชีพแบบนี้ แต่ทำที่
บ้าน อยู่มามีโรงเรียนช่างถม พ่อก็ให้ผมมาเรียนช่างถม...”

ครูชุ่ม สุวรรณทิพย์

เอกลักษณ์

ประการหนึ่งของเครื่องถมนคร คือเมื่อแกะสลักลายแล้วผิวด้านในภาชนะ(ที่สามารถมองเห็นได้ เช่นกระเป่า ชันน้ำ ฯลฯ) จะเห็นเป็นรอยร่องของเครื่องมือที่ใช้แกะสลักดูช่างเป็นศิลปะที่น่าชื่นชมยิ่งนัก ปัจจุบันเครื่องถมนครไม่ใช่จะมีใช้กันแต่หมู่เจ้านายชั้นสูงแต่มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นของชนเล็กกลางเพื่อให้ซื้อได้ง่ายขึ้น เช่น ที่ติดเสื้อที่ติดผม กำไล ล็อกเก็ต หัวนมประดับสร้อยคอ

นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณที่ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของงานหัตถศิลป์ชั้นนี้ จึงทรงโปรดให้ครูช่างถมจากเมืองนครศรีธรรมราช มาทำการสอนวิชาเครื่องถมแก่นักเรียนในศูนย์ศิลปาชีพพิเศษสวนจิตรลดา ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมงานเครื่องถมแล้ว ยังทำให้คนทั่วไปได้รู้จักถึงความมีอารยธรรมที่งดงามเป็นของไทย สิ่งนี้เป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้ช่างถมนคร มีพลังสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่คู่แผ่นดินสยามสืบไป.

นับเป็นความภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราช
ที่ครูชุ่ม สุวรรณทิพย์ ได้สืบทอดศิลปะของชาว
นครศรีธรรมราช มาตลอด ๖๕ ปี ทุ่มเทพลังความ
คิด พลังกาย พลังใจ และฝีมือจากส่วนลึกของ
จิตใจ เห็นได้จากผลงานที่ได้รับการยอมรับว่าเด่น
กว่าใคร จนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย แม้วันนี้
ด้วยวัย ๘๔ ปี ครูชุ่ม ก็ยังไม่หยุดที่จะสร้างงาน
ศิลปะเครื่องถม นั้นเป็นเพราะสายเลือดของช่าง
ถมโบราณ เพราะจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะสืบทอดศิลปะ
เหล่านี้ให้คงอยู่ยาวนานที่สุด และเพราะจิต
วิญญาณในความเป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน ที่ได้
หล่อหลอมมาจากบรรพบุรุษซึ่งพร้อมที่จะถ่ายทอด
ความรู้การทำเครื่องถมไว้เป็นสมบัติของแผ่นดิน
นั่นเอง

